

הלכות תלמוד תורה פרק ה

פרק ה

כבוד רבו

א.

כבוד רבו יותר מאביו

כשם שאדם מצווה בכבוד אביו וביראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו. ורבו יתר מאביו, שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא:

ב.

ראה אבידת אביו ואבידת רבו - של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא - מניח את של רבו ואחר כך של אביו. אביו ורבו שבויים בשביה - פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד חכמים - פודה את אביו תחילה. וכן, אם היה אביו חכם, אף על פי שאינו שקול כנגד רבו - משיב אבידתו ואחר כך משיב אבידת רבו. ואין לך כבוד גדול מכבוד הרב, ולא מורא יתר ממורא הרב. אמרו חכמים, מורא רבך כמורא שמים:

ג.

לפיכך אמרו,

- "כל החולק על רבו - כחולק על השכינה, שנאמר "בהצותם על י"י" (במדבר כ"ו:ט')
- "וכל העושה מריבה עם רבו - כעושה עם השכינה, שנאמר "אשר רבו בני ישראל את י"י" (במדבר כ"ג:ג),
- וכל המתרעם על רבו - כמתרעם על השכינה, שנאמר "לא עלינו תלונותיכם כי על י"י" (שמות ט"ז:ח'),
- וכל המהרהר אחר רבו - כמהרהר אחר השכינה, שנאמר "וידבר העם באלהים ובמשה" (במדבר כ"א:ה) :

ד.

אי זה הוא חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים, ואף על פי שרבו במדינה אחרת.

הוראה בפני רבו

ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם, וכל המורה הלכה בפני רבו - חייב מיתה:

ה.

היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה - מותר להשיב. ולהפריש מן האיסור - אפילו בפני רבו מותר להורות.

כיצד, כגון שראה אדם עושה דבר האסור, מפני שלא ידע באיסורו, או מפני רשעו, יש לו להפרישו ולומר לו, "דבר זה אסור", ואפילו בפני רבו, ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות, שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב:

במה דברים אמורים, בדבר שנקרה נקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכל שואל, אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם, אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא אם כן נטל רשות מרבו:

הראוי להוראה

ולא כל מי שמת רבו מותר לו לישב ולהורות בתורה, אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להורייה.

וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה - הרי זה שוטה רשע וגס רוח, ועליו נאמר **"כי רבים חללים הפילה"** (משלי ז:כ"ו).

וכן חכם שהגיע להורייה ואינו מורה - הרי זה מונע תורה, ונותן מכשולות לפני העיוורים, ועליו נאמר **"ועצומים כל הרוגיה"** (משלי ז:כ"ו):

אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי, והם מבקשים להתגדל בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם, וקופצים ויושבים בראש לדין ולהורות בישראל, הם המרבים את המחלוקות, והם המחריבים את העולם, והמכבים נרה של תורה, והמחבלים כרם י"י צבאות, ועליהם אמר שלמה בחכמתו **"אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים וכרמינו סמדר"** (שיר השירים ב:ט"ו):

דיני כבוד רבו

אסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפילו שלא בפניו.

ולא יזכיר שמו בפניו, ואפילו לקרות לאחרים ששם כשם רבו, כדרך שעושה בשם אביו, אלא ישנה שם, ואפילו לאחר מותם.

והוא שיהיה השם פליא, שכל השומע ידע שהוא פלוני.

ולא יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום כדרך שנותנין הריעים ומחזירין זה לזה, אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה וכבוד, "שלום עליך רבי", ואם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו, שלום עליך רבי ומרי:

יא.

וכן לא יחלוץ תפיליו בפני רבו, ולא יסב, אלא יושב כיושב לפני המלך. ולא יתפלל לפני רבו, ולא לאחר רבו, ולא בצד רבו, ואין צריך לומר שאסור לו להלך בצידו, אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהיה מכוון כנגד אחוריו, ואחר כך יתפלל.

ולא ייכנס עם רבו למרחץ:

יב.

לא ישב במקום רבו, ולא יכריע דבריו בפניו, ולא יסתור את דבריו. ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב, ולא יעמוד מלפניו עד שיאמר לו עמוד, או עד שיטול רשות לעמוד.

וכשייפטר מרבו לא יחזיר לו אחוריו, אלא נרתע לאחוריו ופניו כנגד פניו.

יג.

וחייב לעמוד מפני רבו משיראנו מרחוק מלוא עיניו, עד שיתכסה ממנו ולא יראה קומתו, ואחר כך ישב.

וחייב אדם להקביל את פני רבו ברגל:

אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב, אלא אם כן היה דרך רבו לחלוק לו כבוד.

וכל מלאכות שהעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו.

ואם היה במקום שאין מכירין אותו, ולא היו לו תפילין, וחש שמא יאמרו עבד הוא - אינו נועל לו מנעלו ולא חולצו.

וכל המונע תלמידו מלשמשו - מונע ממנו חסד, ופורק ממנו יראת שמים.

וכל תלמיד שמזלזל בדבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל:

ראה את רבו עובר על דברי תורה, אומר לו, "לימדתנו רבנו כך וכך".

וכל זמן שמזכיר שמועה בפניו, אומר לו, "כך לימדתנו רבנו".

ולא יאמר דבר שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם אומרו.

וכשימות רבו - קורע כל בגדיו עד שהוא מגלה את ליבו, ואינו מאחה לעולם:

במה דברים אמורים, ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו.

אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו - הרי זה תלמיד חבר, ואינו חייב בכבודו בכל הדברים האלו, אבל עומד מלפניו, וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהן:

אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטון בין גדול - עומד מלפניו וקורע עליו.

וכל תלמיד חכמים שדעותיו מכוונות - אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו
בחכמה, אף על פי שלא למד ממנו כלום:

יח.

הרב המובהק שרצה למחול על כבודו בכל הדברים האלו או באחד מהן, לכל
תלמידיו או לאחד מהן - הרשות בידו.

ואף על פי שמחל, חייב התלמיד להדרו, ואפילו בשעה שמחל:

כבוד הרב לתלמיד

יט.

כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו
ולקרבן. כך אמרו חכמים, "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשל חבירך".

וצריך אדם להיזהר בתלמידיו ולאזהבן, שהם הבנים המהנין בעולם הזה
ולעולם הבא:

כ.

התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין ליבו.

אמרו חכמים "הרבה חכמה למדתי מחבירי יתר מרבותי, ומתלמידי יתר
מכולם". וכשם שעץ קטן מדליק את הגדול, כך תלמיד קטן מחדד את הרב,

עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה: